

gyopárka

www.erdelyigyopar.ro

Az Erdélyi Gyopár gyerekmelléklete

7 2023.

Gyopárka

2023/1. (7.) szám

ISSN: 2559 – 625X

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület folyóirata,
az *Erdélyi Gyopár* gyerekmelléklete
Revista Asociației Societatea Carpatină
Ardeleană – Erdélyi Kárpát-Egyesület
în limba maghiară, suplimentul
pentru copii al revistei *Erdélyi Gyopár*

Felelős szerkesztő: **Deák László**

(deak.laszlo@eke.ro)

Társszerkesztő: **Balázs Katalin**

(balazs.katalin@eke.ro)

Kiadvány-koordinátor: **Veres Ágnes**

(veres.agnes@eke.ro)

Tördelőszerkesztő, grafikatervező: **Várdai Éva**

Nyomda: **Mark House** – Gyergyószentmiklós

A fedőlapon: **Guba-Kerekes Zsuzsa** rajza

A belső oldalakon: **Müller Kati** rajzai

Kiadja az **Erdélyi Kárpát-Egyesület**,
partnerségben az **Erdélyi Gyopárral**

Felelős kiadó: **Szabó László**,

az EKE országos elnöke

Postacím:

Asociația SCA – EKE, O. P. 1, C. P. 41

400750 Kolozsvár (Cluj), RO

e-mail: gyopar@eke.ro

honlap: www.erdelyigyopar.ro, www.eke.ro

E kiadványt ingyenesen terjeszti az EKE
Publicația se distribuie gratuit

Viccek

Túrázó sétál az ösvényen, amikor egyszer csak
meglát egy juhászt a fa alatt üldögegni.

– Maga mit csinál?

– Gondolkodom.

– Hol van a nyáj?

– Azon gondolkodom...

A suttyó legényke szántott az apjával. Az apa
fogta az ekét, a fiú meg a lovat vezette. Az eke ki-
kiugrott a kemény földből. Bosszús volt az ember,
szidta a fiát, hogy az rontja el a szántást.

– Nem én rontom el, hanem édesapám!

– Hogy beszélsz így az apáddal? Valamikor én
nem is mertem visszafeleleselni az apámnak.

– Vót is magának apja!

– Vót bizony, különb, mint neked!

Dologidőben:

– Pista, hol vagy?

– A padláson, édesapám.

– Mit csinálsz?

– Én-e? Semmit.

– Hát az öcséd, Jóska, hol van?

– Itt ni, énvelem...!

– És ő mit csinál?

– Segít nekem.

Rossz jegy

Peti egyest visz haza az iskolából. Bánatosan mu-
tatja.

– Nem baj, kisfiam, majd kijavítod! – vigasztalja
az apukája.

– Már megpróbáltam, de golyóstollal írta be a ta-
nító néni!

Herkulesfürdőn egy újonnan érkezett fürdőven-
dég megszólít egy férfit.

– Valóban olyan csodálatos hatása van ennek a
víznek? – kérdi.

– Valóban.

– Egy üdülőtársam azt mondja, hogy amikor ide-
került, jární sem tudott, most meg már fut...

– Én se tudtam jární, amikor idekerültem. Sőt, fe-
lülni se tudtam, és beszélni sem...

– Fantasztikus. És mikor került ide?

– Itt születtem.

Támogatók

KOLOZSVÁR
POLGÁRMESTERI HIVATALA
ÉS HELYI TANÁCSA

KOLOZS
MEGYE
TANÁCSA

Szöszke, a kincsvadász

Már az ötödik napja vagyok a táborban, s olyan sok érdekes és hasznos dolgot tanultam. Feltétlenül le kell jegyeznem ezeket, nehogy valamit is elfelejtsek! – ébredt meg riadtan Dani. Kint alig pirkadt, a táborban még a csend és a nyugalom honolt.

Óvatosan, nehogy felébressze a sátor többi lakóját, előhalászta hátizsákjából a noteszt, egy írószert és egy fejlámpát, kiosont a sátorból, letelepedett a sátor közelében lévő tuskóra, s elmélkedni kezdett.

Tehát hogy is kezdődött?

1. nap: Gyülekező, térkép, égtájak, tájoló, csillagképek bemutatása – Milyen kár, hogy már virrad, s már nem látszanak a csillagok, de mintha a Nagy Göncöl pont a fejünk felett lett volna, mielőtt lefeleltünk. Ma este meg kell figyelnem...

Túrajelzések ismertetése, majd a kék kereszttel, s azután a kék sávval jelzett úton jöttünk ide. Gyűjtés, nyárs készítése, felhúztuk a sátrakat, tüzet raktunk, rablőhúst, szalonnát sültünk. Húúú, de finom volt a szalonnáról lecsöpögő zsíros pirított kenyér, amit akkor, az első este ettünk! *Ja és Feri Szöszkének szólít.*

2. nap: Barlangok, kőzetek – gyönyörűségek. Ott-hon le kell rajzolnom ezeket!

3. nap: Dorka mesélt a felhőkről, arról, hogyan védekezzünk a villámcsapás ellen. Gyógynövényeket gyűjtöttünk, forrásokat kerestünk. Bűdös, de finom volt az a kénes forrás, s bizony szerencsénk volt, hogy a medveshez pont akkor nem jött medve.

4. nap: Főzőmaraton. Biza nem volt semmi megfőzni a gombapaprikást, és végre megismerkedtünk a lányokkal. Szép nap volt!

Néhány sátorból már mocorgás hallatszott, innen-onnan már egy-egy fej is kikukkantott.

– Ébresztő! – hallatszott Zoli bácsi erőteljes hangja. A táborlakók, mint a jól felkészült katonák, a patakhöz igyekeztek mosakodni, majd egymás mellé felsorakozva várták a reggeli tornát indító fütty jelét.

– Kedves gyerekek, a mai nap programja: négy csapatra oszlunk, minden csapat saját receptje szerint elkészíti reggelire magának a rántottáját, ami lehet sajtos, zöldséges, szalonnás, vagy amilyent éppen kívántok, elképzelték. Palinál, a konyhán megtaláljátok a hozzávalókat. A rántottát akár serpenyőben, akár üstben is készíthetitek, ennek megfelelő tűzhelyet alakítsatok ki, a tűzhez főleg fenyő- és vékonyabb száraz gallyakat használjatok. Reggeli után kincskeresés lesz. Mindenki kap

A rántotta receptje (1 főre)

egy térképet és a kiinduláshoz egy feladatot. A feladat megoldása lesz a kincs rejtekhelyéhez vezető út első állomása. Ott vár rátok egy másik feladat, amelynek megoldása az út második megállójához vezet. És így tovább. Csatában kell dolgoznotok, hogy minél hamarabb megtaláljátok a megoldásokat és ebédre visszaérjete a táborba. Vegyetek magatokhoz jegyzetfüzetet, írószert, tájolót, kötelet, bicskát, mindezek segítségével lehetnek majd. Minden csapat külön feladatot kap. Jó időre

számíthatunk, így ebéd után foci-, tollaslabda- és röplabdabajnokságot fogunk szervezni. Jó munkát!

Dani csapata üstben készített hagymás-császár-szalonnás rántottára szavazott, amelyet tálaláskor reszelt sajttal szórtak meg. Volt, aki bazsalikomos, volt, aki töpörtyűst, és volt, aki többféle pirított paprikás rántottát készített.

Akár egy kalózos filmben, olyan volt a térkép, amelyet a kincskereséshez kaptak. Már az első feladatot tanulmányozták, amikor sikítást hallottak.

Az egyik kislány tarkóját fogva, sírva rohant Ági néniékhez.

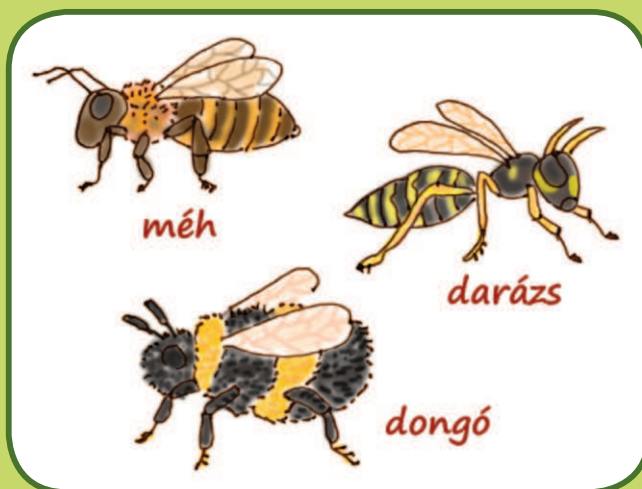
– Megcsípett valami – suttogta. – Nagyon fáj!

Mindenki körjük zsúfolódott, Zoli bácsinak alig sikerült távolabb taszítani a bámészkodókat.

– Gyerekek, maradjatok egy kicsit távolabb. Ha valaki megsérül, teret kell neki hagyni, hogy levegőt kapjon, s hogy a szakemberek tudjanak hozzáférni.

– Méh vagy darázs csípte meg? Vagy talán egy pók?

– Bizony egy méh volt, benne van a fullánkja. Igyekeznünk kell minél hamarabb kiszedni, nehogy a méregzsákból a méreg kifolyjon. Talán ily módon megelőzzük a feldagadást.

– Itt van a bicskám – szól Pali. – Ha megengedik, kiszedem én a fullánkot, nekem van elsősegély-képzésem.

– Nem ajánlatos ujjal nyomkodni, mert úgy nagyobb valószínűséggel kerülhet a méregzsákból méreg a bőrbe.

– Már kint is van. Most bedörzsölöm egy kis sós petrezselyemzölddel, és mindjárt hozok mentolos krémet is. Ezek enyhíteni fogják a fájdalmat. Szerencsére úgy tűnik, nem vagy allergiás, így hamarosan rendbe jössz.

– Tudjátok, gyerekek, mi a különbség a darázs és a méh között?

– Ja, persze – szólalt fel hetykén Szili. – Nagypám méhészt, sokat mesélt nekem róluk.

– Mesélj nekünk is! Mi is akarjuk tudni! – biztatják a többiek.

– Hát, akkor figyeljétek ide! Ezek a darazsak tényleg idegesítő kis teremtmények lehetnek a strandon vagy a vízparton. Rajban élnek, van ott egy királynő meg több ezer munkás. Sárga-fekete csíkosak, nem túl nagyok, csak körülbelül 1,5–2 centiméteresek, és karcsúbbak és elegánsabbak, mint a méhek. Vékony szárnyuk van, ami nyugalmi állapotban a testük mellett lapul. Főleg kisebb rovarokkal táplálkoznak, szóval állati fehérjére van szükségük, ezért vigyázzunk, ha húst sütünk, mert ilyenkor nem állnak meg, biza rátelepednek a húsos tányérokra. Nahát ilyenkor aztán szemtelenkednek rendesen! A darazsak fészket raknak, bárhová, lehet az erdőnyitok, padlás, eresz, fa, vagy akár a föld. Oszint akkor kezdődik a baj, ha rájuk lépünk, ha zavarjuk a fészket vagy ha megakadályozzuk őket abban, hogy megszerezzék az élelmüket vagy a folyadékjukat. Na akkor aztán veszélyessé válnak, és tényleg szúrnak kegyetlenül. Ilyenkor biza semmi értelme a kezetekkel kalimpálni körülöttük, mert csak még jobban megijeszítitek őket, s még idegesebbekké, harciasabbakká válnak. S tutti azt nem tudjátok, hogy a csípés az valójában egy szúrás. A darázs beleszúrja a kis méregtüskéjét az áldozatba, és belenyomja a mérget is. Ez az, ami gyulladást okoz. De a darázs ki tudja húzni a tüskéjét a szúrás után, úgyhogy akár egymás után többször is képes megcsípni valakit. Sőt, még harapni is tud azokkal a fejlett rágószerveivel. Na de nyugi, nem mindig rossz az ezek a darazsak. Csak jobb vigyázni körülöttük, nem provokálni őket, mert az egyáltalán nem jó ötlet. Na akkor beszéljünk a dongóról is, vagyis ahogy hivatalosan hívják, a poszméhről. Ez a kis csibész a

nevét onnan kapta, hogy amikor repül, akkor olyan zümmögő-döngő-dongó hangot ad ki. Az tutti, hogy ez a legnagyobb testű méh a csapatban. De higgyétek el, a dongó nem egy agresszív teremtmény, nem a támadásairól híres. A fullánkját nagyon ritkán használja. Az egész teste olyan, mint egy szörpamacs. Nem számít, hogy erdőben, mezőn vagy éppen kertben találod meg, mindenhol jól érzi magát. Igen, ő is segít a virágok beporzásában, szóval ilyen szempontból is remek társ. Egyébként elképesztően dagadt, azt gondolnád, hogy nem is képes repülni, de simán fel tud a levegőbe emelkedni. Sőt, még hagyja is, hogy megsimogasd, anélkül, hogy megijedne vagy megtámadna. Szóval legyen a dongó az új kedvencetek a kis rovarok közül! Nem kell félni tőle, inkább csak csodáljátok meg a pocakját és a pufi szőrét, és élvezzétek, hogy egy ilyen cuki repülő panda köztünk lehet. Na de nézzük a méheket is! Ezek a darázshoz képest kisebbek és zömökebbek. Mintegy ezerféle fajtájuk van, ők azok, akik a finom mézet készítik. Nagyon barátságosak, igazi társaink a természetben. Ráadásul remek beporzók, a virágport, a pollent gyűjtik össze, ezért vonzzák őket az erőteljes virágillatok. Tehát lányok, higgyétek el, nem kell magatokat parfümmel agyonkenni, mert attól nekünk, fiúknak nem lesztek csábítóbbak, de a méheknek igen! Mint egy mágnes, úgy vonzzák őket az erős, édes parfümök és dezodorok, s ha rájuk szállnak, akkor ti sikítoztok, hadonásztok, s sírtok, ha megcsípnek. De a méhek számára még az édes illatú gyümölcsök, cukrozott üdítők és a sütemények is nagyon vonzóak. Úgyhogy vigyázzatok, ha ilyen dolgok közelében vagytok. A méhek általában békésebb természetűek, alapvetően nem támadnak emberre, csak ha túl közel merészkedünk hozzájuk, azt fenyegetésnek érzékelhetik és rögtön támadásba lendülnek. Szóval legyetek óvatosak a méhekkel, ne kerüljétek túl közel hozzájuk, és akkor nincs semmi gond. Hagyjuk meg nekik a munkájukat a virágok között, és értékeljük, hogy ilyen fontos szerepet játszanak a természetben. Ja s még egy érdekes dolog: a méheknél csak a nőstények, azaz a munkás méhek képesek szúrní. Tudjátok miért? Mert maga a fullánkjuk valójában egy módosult tojócső. Ez a háromágú töviszerű, kiölthető támadószerv visszahajló fűrészfogszerű fogakkal végződik, tehát ha egy méh megszúr minket, akkor ezek a kis kampók megakadnak a bőrünkben, és emiatt nem tudja kihúzni a fullánkját. Azaz a méh potrohával együtt kiszakad, bennünk maradva, és a

méh rövid időn belül elpusztul. Tehát ez azt jelenti, hogy ha egy méh már egyszer megcsípett, akkor nem kell több csípésre számítanunk tőle.

– Köszönjük szépen ezt a tartalmas beszámolót! – szölt Ági néni. – Reméljük, a méhek, dongók, darazsak meglesznek mellettünk, nem fognak többet csipkedni, szurkálni, mi pedig térjünk vissza kincseinkhez, vagyis azok megkereséséhez.

Dani csapata, az Erdők réme figyelmesen tanulmányozta a térképet, amelynek egyik szélén egy vonalzó is szerepelt, egyik oldalán centiméterben, másik oldalán hüvelykben (inchben) volt a felosztás. A térkép léptéke 1:10 000 volt, ami azt jelentette, hogy a térképen 1 cm a valóságban 10 000 cm-nek, azaz 100 méternek, vagyis körülbelül 140–150 lépésnek felel meg.

Az első feladatlapon hét gomba képe szerepelt. A feladat a következőképpen hangzott: *Ahány ehető gombát látsz a képen, annyi centimétert kell haladnod a térképen északnyugat irányba. Ott egy tölgyfa aljában találod meg a második feladatot.*

– Ni, ni, az ott a gyilkos galóca. Egy verset is tudok róla – lelkesedett Dani.

„Olajzöld vagy sárgás kalap.
Rojtos bocskor a föld alatt.
Fehér lemez, fehér gallér.
Megtévesztő, szép gavallér.
Ne higgyél a csábításnak,
ő barátja a halálnak!
Ne nyúlj hozzá, hagyd békében,
öreg tölgyek közelében.”

– Biza, ezt jó lesz megjegyezni. A legmérgezőbb gomba. Halálos – bólintott Karcsi. – A légyölő galóca is könnyen felismerhető a piros pöttyös kalapjáról, de még melyik nem ehető, ti tudjátok?

– Ez itt a csiperke – bökött rá Feri a fehér kalapú, sötétbarna lemezes gombára, – ez meg a vargánya vagy medvegomba – mutatott a hasas, nagy, tömört kalapú barna gombára. – A tegnap mindkettőből tettünk a paprikásba, s mivel mindannyian jól vagyunk, biztos ehető gombák.

– Mi szüleinkkel gyakran szoktunk gombászni – közölte Panni, aki Zsuzsival, Dani nem kis öröme, a fiúk csapatához csatlakozott. – Ők arra tanítottak, hogy jól jegyezzem meg az ismertetőjeleket, s így biztos nem tévesztem össze az ehetőket a mérgezőkkel. Három gombát ismerek nagyon jól, ezek a képen is láthatók. Az óriás őzlábgombát azért hívják óriásnak, mert térdmagasságúra is képes megnőni. Feltűnő, hosszú tönkű, olyan, mint egy esernyő. Tisztásokon, ritkás erdőkben található, a kalapja közepén csúcsos, barna, a többi részén világos alapon barna pikkelyektől tarka. Tönkje lefelé vastagodó, és ami egy nagyon fontos jellegzetessége, hogy a tönkjén a gyűrű le-fel mozgatható. Kalapja a tenyereknél is nagyobbra meg tud nőni, legfinomabban rántva megkészíteni, akár a bécsi szeletet. A rizike, amit nálunk fenyőaljnak hívnak, amint a neve is elárulja, fenyvesekben, fenyők aljában nő. Kisebbség termetű, megbújik a fű, az avar alatt. Kalapja narancsszínű, téglavörös, rajta sötét narancssárga vagy zöldes körökkel. Húsa és lemezei élénk narancsszínűek. Ha megnyomjuk, zölden foltosodik, vagy ahol megtörik, narancssárga tej folyik ki belőle, ami idővel zöldessé válik. Fűszeres illata van. Nagyon ízletes gomba, anya egyszerűen kisüti olajban, vagy savanyúságnak szokta eltenni. A sárga róka-gombát is jól ismerem. Amint a tegnap Pali is mondta, nagyon finom gombapaprikást lehet készíteni belőle. Ez a gomba is apró termetű. Erdőtalajon, különösen a sűrű, sötétebb bükk-erdőkben és tölgyesekben, bokros, mohás, nyirkos hegyoldalon csoportban nő. Olyan, mint egy telt tölcsér. A kalap része többnyire domború, hullámosan lapos, olyan 3–10 cm széles, széle felhajló és fodrosodó. Színe a főtt tojássárgájához hasonló. Amint számolom, a képen öt ehető gomba van, tehát 5 centiméter a térképen északnyugat irányában. Nahát, a térkép szerint ott egy tisztásnak kell lennie. Induljunk!

Kellemes idő volt, gyorsan haladtak a fák között. Egy málnás, szedres bozót útjukat állta, a tövises, össze-vissza kuszálódó ágaktól alig tudtak továbbhaladni. Szöszkénél volt egy kis balta, a többiek a bicskájukkal próbáltak utat vágni maguknak az őszszegabalyodott indák között.

– Zsuzsi, ne, azt ne edd meg! – kiáltott fel rémülten Feri. – Az mérgező!

– A galagonya nem mérgező – lepődött meg Zsuzsi, s már be is falta volna a piros bogyót, ha Karcsi ki nem veri a kezéből.

– Na, na, ne nézz olyan dühösen Karcsira. Egy madárbirs bogyót akartál befalni, ami bizony mérgező. Az erdei bogyók is olyanok, mint a gombák, ha nem tudod, hogy biztosan fogyasztható, még megkóstolni se próbáld. Ez a bogyó kissé hasonlít a galagonya termésére, de a cserje formája, leveleinek alakja teljesen eltér a galagonyáétól, és az ágai sem tüskések. A piros bogyósnövények közül a málnát, a galagonyát és a hecserlit, azaz csipkebogyót és a somot lehet aggodalom nélkül, bármilyen mennyiségben fogyasztani. A sötét, kékes, feketés színű bogyók, gyümölcsök közül a szeder, a bodza, az áfonya és a közönséges boróka gyümölcsei fogyaszthatók. A táborban van egy növényhatározóm, ha szeretnéd, majd megnézhethük együtt ezeket a növényeket, nehogy valamit még összeegyél. Gyertek, siessünk, mindjárt a tisztáson vagyunk!

A tisztáson már több csapat is igyekezett megtalálni a neki szánt feladatot. Egy gyönyörű, több százéves óriástölgy árnyékolta be a teret. Az Erdők réme hamar rátalált a csapatuknak kitűzött

második feladatra, amelyet egy kis dobozban rejtettek el a tölgyfa törzsének odvában.

– Hú, egy keresztretjvény! Kapjátok elő az írószereteket, s rajta, fejtsük meg. Ha közösen dolgozunk, egy-kettőre megoldjuk.

Még tíz perc sem telt el, s már indultak is a rejtvény megfejtését követve a következő ponthoz. Egy kisebb szakadékhoz értek, s most értették meg, miért is volt szükséges magukkal cipelni a kötelet. A szakadék aljában, olyan három méter mélységben volt látható a kincs: egy focilabda, amellyel az ebéd utáni focimérkőzéseket kell hogy lejátsszák.

– Dani! Dani! Dani! – harsogták mindannyian, s Szöszke értetlenkedve nézett társaira. – Mi történik? Mi van velem?

Karcsi már tekerte is Szöszke dereka köré a kötelet, s egy becsületes csomót is kötött rá.

– Ez a bulin, vagy gassza nevű csomó. Nagybácsim barlangász, tőle tanultam. Irány lefelé! Mindjárt ebédidő! Fel kell hozni a labdát! Te vagy a legkisebb, legvéznább, ezért fogsz te lemenni. Ne izgulj már annyira, nem egy nehéz ügy, meg tudod csinálni! Mi majd felhúzzunk, ha nem tudsz majd egyedül kimászni. S inkább mássz le, mint ugorj, nehogy megcsússzál, s még valami bajod essen. Mi innen fentről, a kötélről fogunk téged.

Bár minden sejtje bizsergett az izgalomtól, Szöszke a kötélbe kapaszkodva, óvatosan mászott lefelé a szakadék falán. Még egy ugrás, s lent is volt. Örömmel dobta fel a többiekhez a kincset, s már surrant is felfelé a kötélén.

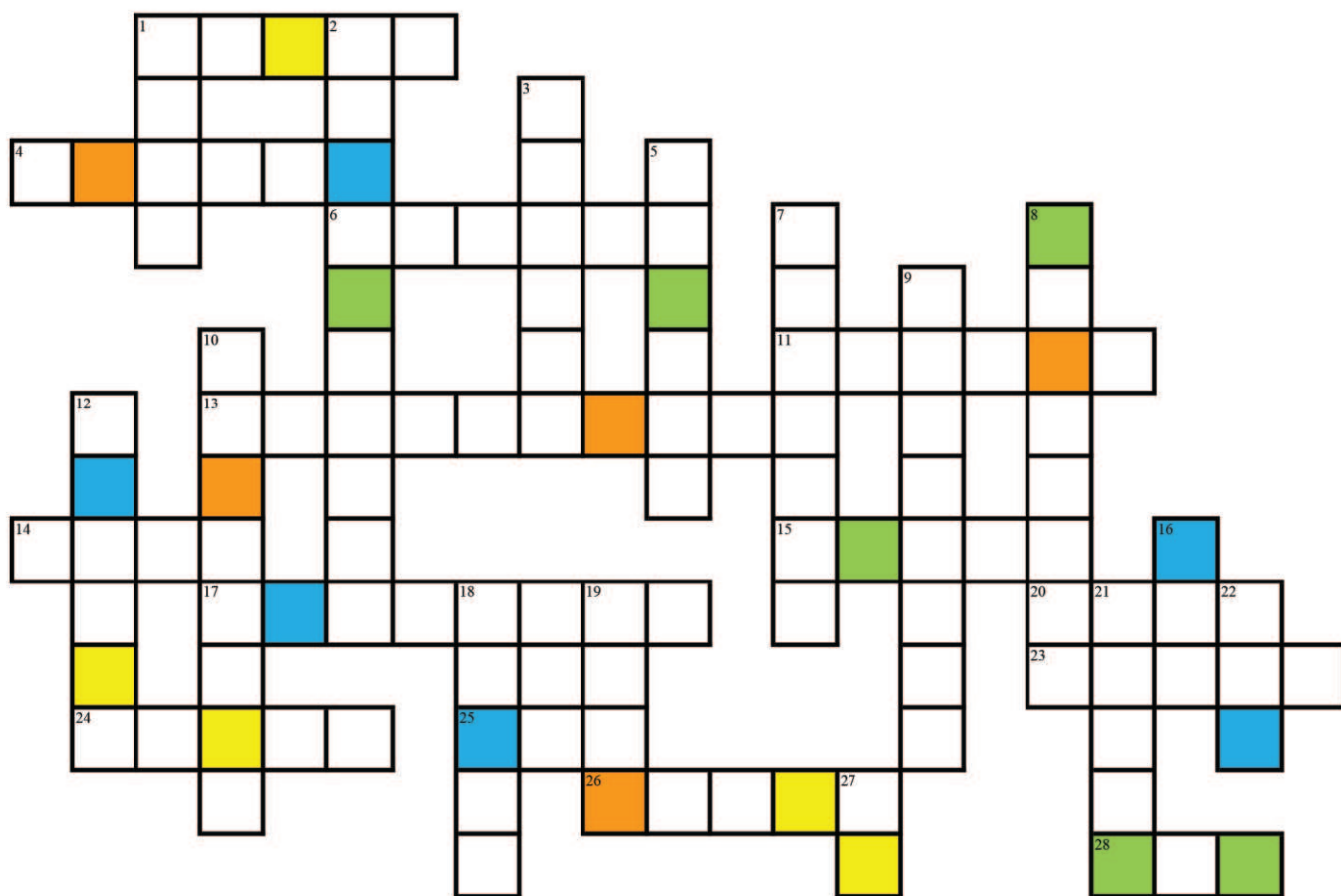
– Nagyon jól csináltad! Bravó! Most már rohanás, kezdek éhes lenni.

A táborba a kincsvadászok tollasütőkkel, különböző labdákkal, sporthálókcal tértek vissza a kalandos kincskeresésről. Ebéd után a foci-, tollas- és röplabdabajnokságon résztvevő sportolók és szurkolók kurjongatását, üdvívalgását visszhangozták a közeli hegyek. Már a vacsoraideje közeledett, mire a döntőket is lejátszották. Vacsora után Feri növényhatározóját tanulmányozták, míg Karcsi a nagybácsijától tanult egyszerűbb csomók kötését próbálta megtanítani az érdeklődőknek.

Villámgyorsan leszállt az este. A tábortűz köré ülve énekeltek s az aznap megélt kalandjaikat, élményeiket mesélték egymásnak.

– Nagyon szeretem a természetet! – elmélkedett Szöszke a Nagy és Kis Göncölt, a Vénuszt s a Sarkcsillagot kutatva az égbolton. – Annyira gyönyörű!

Székely Gyöngyi

Vízszintes:

1. Gyom, gaz. 4. Kis és nagy is van belőle. 6. Ilyen barack is van. 11. Fenyő nedve. 13. Akkor keletkezik, ha esik az eső és süt a nap. 14. Tavaszi gyümölcs. 15. Kupac. 17. Barlangtípus. 20. Hosszú mélyedés a talajban. 23. Ponttal jelzett út. 24. Égtáj. 25. Tüskés állat. 26. Szalonnát, rablóhúst sütünk rajta. 28. A győztes jutalma.

Függőleges:

1. Szöszke igazi neve. 2. Kőzetfajta. 3. A kömény-mag is ez. 5. A dörgés előjelzője. 7. Mókuskok kedvence. 8. Turistakellék. 9. Madár nevét viselő gyógynövény. 10. Kisebb patak. 12. Ábrázolási arány a térképen. 16. Pollen, azaz virág... 18. Folyó és fenyő is. 19. Nép, de tűztípus is van ilyen. 21. Nem hosszú. 22. Vízelő hely. 27. Tagadószó.

dó

Mély er - dőn i - bo - lya - vi - rág,

El - rejt jól a bo - ró - ka - ág.

Mi - nek is rejt az az ág, Gye - re, tá - gas a vi - lág,

Mély - er - dőn i - bo - lya - vi - rág.

Gombaország Süveges, kucsmás, sapkás gombái

Mesés gombaország lakói szívesen viselnek kalapot, de ha jól szétnézünk, találkozunk süveges, kucsmás, sapkás gombákkal is. Ilyen a püspöksüveggomba, a cseh kucsmagomba vagy akár az óriás papsapkagomba.

Óriás papsapkagomba

„Sapkája” szabálytalan alakú, felülete durván ráncolt, barázdált, gyűrött, színe világossárgás-, sötétbarna. Tönkje fehéres, rövid, gödörkés, bordás, barázdált. Főként világos lomb-, ritkábban fenyőerdőben, talajon vagy erősen elkorhadott tuskókon él. Mérgező gomba.

Ha többet akartok megtudni a gombákról, olvassátok el a leírásukat a <http://www.miskolcigombasz.hu/fajlista/index.php> oldalon. Böngésszék az *Erdélyi Gyopár* gombászcikkeit is!

Bélfenyéri Gábor

Cseh kucsmagomba

„Kucsmája” harang alakú, csúcsa tompa, lekerekített, csak a csúcsán kapcsolódik a tönkhöz. Felülete hosszirányban erősen ráncolt, redős. Sárga, sárgásbarna vagy vörösbarna színű. Tönkje hengeres vagy lefelé vastagodó, belseje vattás, majd üregesedő. Tavaszi lombos erdők talaján, nedves helyeken nő. Ehető, de csak jól hőkezelve.

Püspöksüveggomba

„Süvege” gyakran többcsúcsú, felülete hullámosan ráncolt, egyenetlen, színe hús-, fahéj- vagy gesztenyebarna. Tönkje hengeres, szürkésfehéres, okkeres, deres. Ez a faj ősszel található fenyőerdőben, luc- vagy kéttűs fenyő alatt. Kímeletet érdemlő gombafaj.

Czárán Gyula, a természet- járás apostola

– Milyen furcsa és érdekes nevek! Még mesélnél, apa! Esteledett. A szürkület lehűlt levegője elkezdte kiűzni a kitért erkélyablakokon és ajtókon a lakásba szorult nyári meleget. A család másnap túrázni készült. Mindenki csomagolt magának, közben az útitervet beszélték. A gyerekek nagy érdeklődéssel figyelték a szülőket, mindent próbáltak úgy csinálni, mint ők, még a bakancsukat is hasonló mozdulatokkal tisztították.

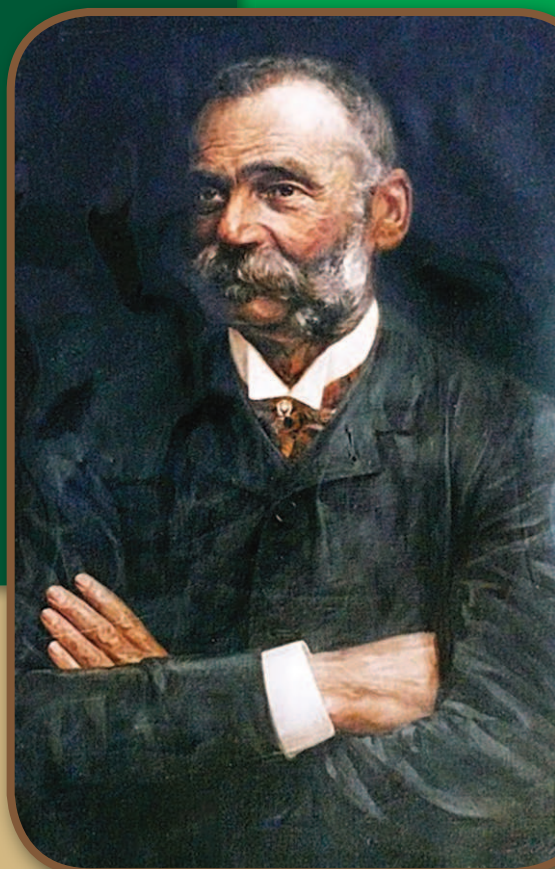
– Csodavár, Szamosbazár, Belcazár-palota, Honubarlang, Baál tornya, Cukorvár, Babilon kapuja, Moloch-vízesés, Bábel-sziklák, Fortuna-liget, Sárkány-zug, Medúza-zug...

– Jaj, de cuki kis nevek – szólalt meg a kisebbik is, – ezeket holnap mind látni fogjuk?

– I g e n , nagy túrára készülünk, na de tudjátok, hogy kinek köszönhetjük ezeket a neveket?

– Kinek, apa?

– „A magyar turizmus atyjának”, Czárán Gyulának! – mondta az apa, s azzal nekilátott, hogy a

Czárán Gyula kirándulókkal a Bihar-hegységben (Fotó: Ruzitska Béla, Nyisztor Miklós gyűjteményéből)

hátizsákba gyömöszölje a csereruhákat, az esőköpenyt, a fejlámpát s a felszerelés többi részét, mindezt, ami egy barlanglátogatásos gyalogtúrához szükséges. A gyerekek is nagy lendülettel csomagolták a saját dolgaikat, csak az anyuka készítette még elő a konyhában a holnapi ennivalót.

– A neve ismerősen cseng, de ki volt ő? Mesélj róla!

– Czárán Gyula 1847. augusztus 20-án született az Arad megyei Seprős községben, egy örmény kereskedőcsalád sarjaként. Teljes neve Seprősi Czárán Kristóf Gyula. Szülőfalujában, majd Aradon és Pozsonyban is tanult, így számos nyelvet elsajátított: románul, németül, latinul is beszélt. Amikor Pesten a jogi egyetemet végezte, franciául és olaszul is megtanult.

– Jogászként járta a hegyeket?

– Sajnos nem tudta elvégezni az egyetemet, mert betegeskedő apja hazahívta, így gazdálkodásból próbált megélni, s volt ideje bejárni a Béli-hegyeket.

– Gyertek vacsorázni – szólta ki anyuka a konyhából, – s azután lefekvés, mert holnap korán kelünk!

Alig ülték körül a kockás abroszos konyhaasztalt, a nagyobbik gyermek, aki tapasztalt túrázónak akart látszani, máris megszólította apját:

– S mit csinált a hegyekben? Úgy tudom, hogy jó pár barlangban is volt.

– Valóban, ő tárta fel az Aragyásza-barlangot, a Meziádi-cseppkőbarlangot, a Citramontán-barlangot, a Zichy-barlangot.

– Akkor egyetemet nem is végzett, csak kirándulgatott?

– De végzett, mégpedig 45 éves korában elvégezte a Selmecbányai Erdészeti és Bányászati Főiskolát. El is határozta, hogy a Bihart fogja kutatni. Ekkor iratkozott be az Erdélyi Kárpát-Egyesületbe és a Magyarhoni Földrajzi Társaság is rendes tagjává választotta.

– Az EKE-nek mi is tagjai vagyunk! – szólalt meg a kisebbik is.

– Ezért is megyünk holnap túrázni a kolozsvári EKE-vel a Szamosbazár-körútra! – dicsekedett a nagyobbik is. – De mi köze ehhez Czárán Gyulának?

– Kiemelkedő tevékenységének eredménye volt a Meleg-Szamos vadregényes forrásvidékének feltárása, kiépítése. Ennek a Szamosbazár nevet adta, s benne van a 260 méter hosszan végigjárható sziklaalagút, az Aragyásza-barlang.

– Isztambulban voltunk bazárban, ez miért bazár? – okoskodott a nagyobbik.

– Hatalmas sziklák szegélyezik a kanyont, vízesések, barlangok, buja növényzet... a természet kínálja önmagát. Ezért bazár.

– Még mit csinált Czárán Gyula?

– 25 éven keresztül minden energiáját a Bihar-hegység turisztikai útvonalainak kiépítésére fordította. Utakat, hidakat, létrákat készítettett saját költségén a hegység szinte minden látnivalójához. Vízeséseket, sziklaalakzatokat, barlangokat, karsztjelenségeket tárt fel. Útjelző táblákat helyezett el, és számos túrát, kirándulást szervezett. Ezért tűntették ki a „Galbina fejedelme” címmel is. A mókák pedig „Oncsásza hercegének” nevezték. Számos könyvet, tanulmányt írt, életét a turizmusnak szentelte.

– Na, de ideje már lefeküdni – szólta hozzá az anyuka is, miközben az asztalt takarította már.

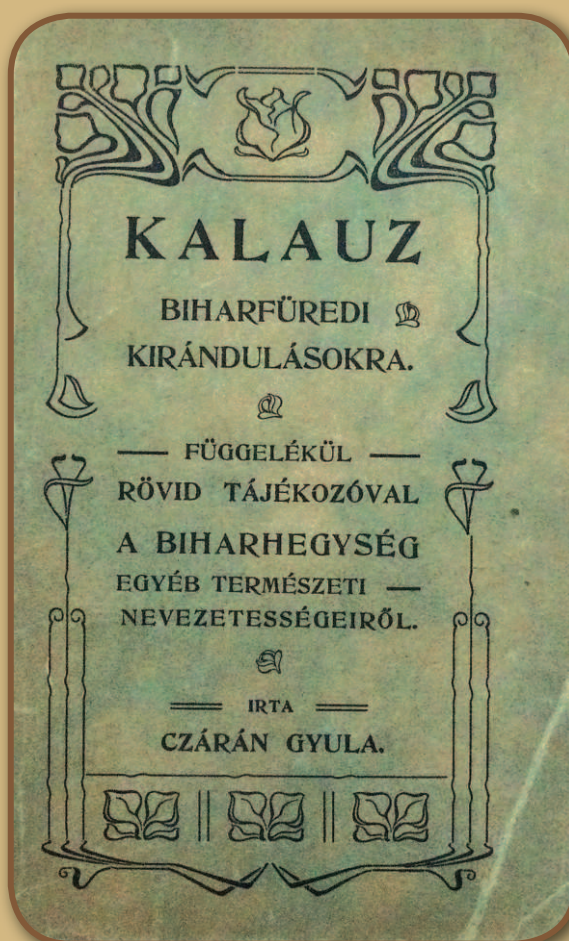
– Jó, jó, de hadd fejezzem be. Czárán Gyula Menyházán halt meg, 1906. január 6-án. Nevét ma alapítvány viseli, mellszobrát Nagyváradon a Szabadság téren csodálhatjuk meg.

– Jó, jó, de hadd fejezzem be. Czárán Gyula Menyházán halt meg, 1906. január 6-án. Nevét ma alapítvány viseli, mellszobrát Nagyváradon a Szabadság téren csodálhatjuk meg.

Az esti szellő megbegtette a függönyöket és a sötétítőket, a levegő lehűlt, s a nyugovóra térő gyermekek először álmukban járták be a varázslatos Szamosbazárt – a körtúra során maga Czárán Gyula mesélt nekik a természet csodáiról.

Kovács Lehel István

Nyisztor Miklós gyűjteményéből

Az Év Élőlényei Verseny 2023-as aranyérmesei

Amikor megkérdezik, hogy melyik a kedvenc állatunk, sokan egyből tudjuk mondani, hogy a kutya, a macska, a papagáj, vagy esetleg a tukán. Valószínűleg ezekről akár órákat is tudnánk mesélni. Még ha nem is a kedvenc állatunkról van szó, az ismertebb fajokról általában sok mindent tudunk, hisz találkozhatunk velük a mindennapokban is. De mi a helyzet azokkal a fajokkal, amelyekről talán csak egy fél mondat erejéig olvashattunk vagy hallhattunk évekkal ezelőtt valahol, vagy esetleg soha nem is hallottunk róluk, de lehet, egy-egy kirándulás alkalmával el-sétáltunk mellettük? Bár az év élőlényei között vannak olyan ismertebb fajok is, mint például a vadgesztenye, nem biztos, hogy a lápi pócról mindenkinek egy hal képe ugrik be elsőre, és a szil sem a lusta ember rövidítése a szilvára.

Fecskefarkú lepke

Ismét lehetőségünk nyílik megismerkedni olyan fajokkal, amelyek az év élőlényei címet nyerték el. Lássuk csak, melyek a 2023-as év nyertesei:

- **az év emlőse:** a közönséges vakond (*Talpa europaea*)
- **az év gyógynövénye:** a közönséges vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*)
- **az év fája:** a vénic szil (*Ulmus laevis*)
- **az év rovara Magyarországon:** a közönséges temetőbogár (*Nicrophorus vespillo*)
- **az év rovara Romániában:** az *Arctocoris*a *carinata*
- **az év lepkéje:** a fecskefarkú lepke (*Papilio machaon*)
- **az év madara Magyarországon:** a barkóscinege (*Panurus biarmicus*)
- **az év madara Romániában:** a parlagi sas (*Aquila heliaca*)
- **az év hala:** a lápi póc (*Umbra krameri*)
- **az év kétéltűje/hüllője:** az alpesi götte (*Ichthyosaura alpestris*)
- **az év vadvirága:** a borzas len (*Linum hirsutum*)
- **az év gombája:** a disznófülgomba (*Gomphus clavatus*)
- **az év beporzója:** a faliméhek (*Osmia*)

- Az év lepkéje egy sokak által ismert pillangó lett, a **fecskefarkú lepke**. Először is tisztázzuk a lepke és a pillangó közötti különbséget. Bár sokan szinonimaként használják e szavakat, csak néhány lepkére mondhatjuk, hogy pillangó, hiszen ez utóbbi egy család a lepkék rendjén belül. Ahogy a káposztalepke (*Pieris brassicae*) vagy a citromlepke (*Gonepteryx rhamni*) a fehérlepkék családjába tartozik, úgy a fecskefarkú lepke, a kardfarkú lepke (*Iphiclides podalirius*) vagy például a farkasalmalepke (*Zerynthia polyxena*) a pillangók családját népesíti. Úgy is mondhatnánk, hogy nem minden lepke pillangó, de minden pillangó lepke. A fecskefarkú lepkét könnyen felismerhetjük faroknyúlványa és pirosas-narancssárgás színű szemfoltja alapján.

- Tócsalakó hegyisárkányként is szokták emlegetni az **alpesi gőtét**, amely az év kételtűje lett 2023-ban. Bár kevésbé ismert kételtű, kontrasztos színeivel, pöttyös mintázatával felhívhatja magára a figyelmet, amennyiben észrevesszük valahol és elég közel hajolunk hozzá. Okkal kapta e jeles címet, hiszen fennmaradása egyes helyeken veszélyben forog. A csapadékhiány, az időszakos kisvizek kiszáradása vagy élőhelyének bolygatása mind ellehetetlenítik a gőték életét és szaporodását.

Alpesi gőte

- Nem hagyhatjuk ki a sorból a több mint négy évtizeddel ezelőtt indított (magyarországi) év madara program idej nyertesét, amely nem más, mint a **barkóscinege**. Bár ez a madár nem a cinegefélék

népes családjának egyik tagja, mégis lehet, hogy ismerős a neve, melyet a hímek kékesszürke fején a szem és a csőr vonalától lefelé hosszan nyúló barkó után kapott. Élőhelyéül nádasok szolgálnak.

Barkóscinege

- A gyógynövény szó hallatán az első gondolatunk az lehet, hogy inkább a menta, a citromfű vagy a kamilla lenne megfelelőbb erre a címre, idén azonban a vadgesztenye lett a nyertes ebben a szerepkörben. Sokszor egyszerűen csak gesztenyeként emlegetjük ezt a fajt, és ennek alapján összekeverhetnénk a szelídgesztenyével (*Castanea sativa*), fontos azonban megkülönböztetnünk a kettőt. Míg az előbbi a szappanfafélékhez (*Sapindaceae*) tartozik, az utóbbi a bükkfafélék (*Fagaceae*) családjába sorolandó. A vadgesztenyéből előállított készítményeket trombózis vagy visszeres problémák esetén használhatják, s bár nem gyógynövény mivoltára utal, de ki ne szeretné nagy kupacba gyűjteni, vagy kis figurákat készíteni belőle.

Érdeemes olvasni és felkutatni a többi év élőlényét is, hisz csomó érdekesség lapulhat mindegyikük tarsolyában, és sose tudni, hogy a következő kiránduláson épp melyikkel találjuk szembe magunkat. Lehet, hogy épp egy közönséges temetőbogár fog egy tetemen lakmározni, vagy egy ibolyás színű, furcsa formájú gombába botlunk bele. Járjunk nyitott szemmel és füllel, hogy minél több mindent észrevehessünk a körülöttünk lévő világból!

Játék

Kitaláld-e, hogy melyik év élőlényének nevét rejtik a cseleS megfogalmazások?

- Sok néző előtt álló, hét vezérünk egyike, kinek látása már nem a régi.
- Temetkezési vállalatnál szorgoskodó hatlábú, kinek munkáját sokan nézik.
- Villásfarkú madarainkra emlékeztető, nyúlványokkal rendelkező élőlény, ki gyerekként csak csúszott-mászott.
- Röfögő élőlény hallását elősegítő, testrésze hasonló se nem állat, se nem növény.

Rés Katalin

Viccek

Az őseember kisfia hazaviszi a bizonyítványát, és az apja elkezd vele ordítani:

– Fiam, azt még megértem, hogy halászatból csak kettést kaptál, de hogy történelemből is, pedig csak fél oldal az egész?

– Halló! Jó estét kívánok tanárnő, azért telefonálok, mert a fiam nem tud menni holnap iskolába, mert beteg lett.

– És hogy hívják a gyermeket? – kérdezi a tanár.

– Kovács Pistikének – felelik a vonal túlsó végén.

– És önt hogy hívják? – kérdi a tanár.

– A papámnak.

– Székelyek ülnek a tömött csíki vonaton. Felszáll egy ember, benyit egy tömött fölkébe és megszólal:

– Jó napot, atyafiak!

– Jó napot – hangzik a válasz.

– Hely van?

– Van.

– Oszt hunn?

– Hát rajta ülünk.

Kémiaórán a tanár ezt kérdezi:

– Na gyerekek, ha beledobom az aranygyűrűmet a savba, szerintetek feloldódik?

– Nem, tanár úr.

– Nagyon jó! És miért nem?

– Mert akkor nem tetszene beledobni...

Pistike lelkesedve rohan haza a bizonyítványával:

– Papa, papa, óriási mázlid van!

– Na mesélj!

– Képzeld, jövőre nem kell új tankönyveket vennem!

– Miért sírsz, Pistike?

– Mert a tanító bácsi intőt és verést ígért a testvéremnek, amiért az egy békát dugott a táskájába.

– És ez neked miért fáj?

– Mert ikrek vagyunk és a tesóm már hazament.

Lihegve érkezik az utas az állomásra.

– Tessék mondani, mikor ment el a kolozsvári gyors?

– Három perce.

– Jaj, úgy megijedtem, hogy többet késtem.

Tanyasi turizmus

Szőke idegenvezető a buszból kiszállva meglát egy fiatal négy lábút futkározni a tanyaudvaron.

– Nahát, maguknak mekkora kutyájuk van!?

– A csikóra tetszik gondolni?

A vendég panaszkodik a szálloda igazgatójának:

– Miért hangoskodik a szomszédomban a vendég? Nem tudok tőle aludni!

– Tudja, ő mindig magában beszél.

– De akkor miért kiabál?

– Mert nagyothall!

Alvó fémdarázs, buborékot fújó légy

A tünékeny és apró mikro világban az élőlények jellegzetes viselkedésformái a hétköznapi szem előtt rejtve vannak. Viszont ha eltöltünk egy kis

időt a megfigyelésükkel, akkor egy-egy fantasztikus pillanat ráébredhet minket arra, hogy milyen érdekes csodavilág van körülöttünk.

Alvó fémdarázs

A mellékelt fotókon látható egy 5 milliméter nagyságú fémdarázs érdekes viselkedésformája, amikor is alszik a fának a kér-

gén. Mint egy ember, lehajtja a fejét és várja, hogy az időjárási körülmények számára megfelelőek legyenek. Gyakran lehet látni, amint fűszálra vannak rágömbölyödve és úgy alszanak.

Az ébredés pillanata látható és a nyújtózkodás, miután az idő felmelegedett

számára megfelelő hőmérsékletre, ugyanis csak meleg, napsütéses időben repül.

A szárnyait is megnyújtja indulás előtt. Itt még sikerült néhány fényképet készíteni róla. Ha beindul, akkor nagyon gyors mozgású élőlény.

Buborékot fújó légy

Külön érdekesség a buborékot fújó legyek látványa. A légy gondol egyet, és olyan, mintha rágógumit fújna ki a szájszervén keresztül, majd nagyon lassan beszívja a buborékot és kis idő elteltével újra kifújja. Nem minden légyfaj jellegzetes viselkedése a buborékfújás.

A viselkedést több tudós is magyarázza, egyesek szerint azért van, mert a légy, miután kifújja a gömböt, lehűl és a lehűlt gömböt visszaszívja, ami hűti a felmelegedett testét. A másik magyarázat az emésztéshez kapcsolható, de egyes írárok a párkerelesséssel is összefüggésbe hozták.

Kis Szilveszter

Egy légy az esti órákban

Egy másik légy szintén fújja a buborékot

Természetes ínyencségek

Van egy érdekes udvar Gyergyószentmiklóson. Nem az érintetlen természettel találkozunk az, aki átlépi kapuját, hanem a természet és az ember harmóniájával. Azzal a lehetőséggel, ahogyan a természet, az állat és az ember együttéléséből több jó fakad, mint amennyire külön-külön képesek lennének valaha is. Ez a Caritas Vidékfejlesztés tangazdasága, ahová gyakran járnak óvodások, iskolások. Itt ugyanis végtelen a lehetőségek száma: lehet tehenet fejni, traktort vezetni, gyógynövényekből teát, fűszernövényekből fűszersót készíteni, kemencében kenyeret sütni, az állattartásról, növénytermesztésről új tudást szerezni. Nem csoda, ha a korotokbeli ifjak gyakran járnak ide látogatásra, akár egy pár órára, akár többnapos táborba jelentkezve be. Aztán amit itt tanulnak, hazaviszik, és mindenkinek, aki a Vidékfejlesztésnél megfordult, egy kicsit megváltozik az élete. Másként néz a fűre, fára, a tehén tejére. Szülei azt veszik észre, hogy a konyhában is szívesen forgolódik, mert már tudja, a kertben talált finomságokból hogyan készíthet egyedi desszertet. Ennek titkából osztunk meg az alábbiakban néhány receptet a Vidékfejlesztés munkatársa, Köllő Réka gyűjteményéből, biztatva titeket, próbáljátok ki ezeket a recepteket, lepjétek meg velük a felnőtteket!

Joghurtos pohárdeSSzert

Hozzávalók 4 pohárhoz:

6 dl natúr joghurt (kézműves joghurt), 4 evőkanál zabpehely, 6 evőkanál lekvár (én eperlekvárt használtam, de lehet bármilyen gyümölcslekvárból), csokireszelék, friss mentalevelek.

1. A poharakat előkészítjük, teszünk bele 1-1 evőkanál lekvárt, majd rászórunk 1-1 kiskanál zabpelyhet, ráöntjük a joghurt felét, a maradék zabpelyhet, majd ismét a megmaradt joghurtot.
2. Óvatosan a joghurtra teszünk 1-1 kiskanál lekvárt, 1-1 mentalevelet vagy mentavéget, megszórjuk csokireszelékkel.

Fűszeres Vaj

Hozzávalók:

20 dkg vaj, 4 szál petrezselyem, 10–10 bazsalikom- és citromfűlevél, 5–5 menta- és zsályalevél, 10 körömvirág szirma, aki szeretné vághat bele snidlinget (szaporahagymát) is.

1. A vajat 1 órát szobahőmérsékleten hagyjuk, mielőtt felhasználjuk.
2. A virágszirmokat, leveleket apróra vágjuk és a puha vajhoz keverjük.
3. Magos kenyérre, kiflire kenjük, nagyon finom uzsonna lesz belőle.

Mentás keksz

Hozzávalók:

50 dkg liszt, 15 dkg porcukor, 15 dkg vaj, 0,8 dkg zsír, 2 tojás, pici só, csapott mokkáskanál szóda, bikarbóna, 1 csokor borsmenta.

1. A mentáról leszedjük a leveleket és apróra vágjuk.
2. A lisztbe beletesszük a sót, elegyítjük, majd hozzáadjuk a vajat, a zsírt és elmorzsoljuk.
3. Hozzáadjuk a porcukrot, a szóda, bikarbónát, a tojásokat és a mentát.
4. Jól összedolgozzuk, majd 30 percre hűtőbe tesszük.
5. Kinyújtjuk vékonyra, és mintás sirítóval vagy sütipecséttel kekszeket vágunk belőle.
6. 175 °C fokon 12–14 perc alatt megsütjük.

Zárt dobozban, száraz helyen sokáig eláll.

Hozzávalók 4 pohárhoz:

4 dl natúr joghurt, 2 evőkanál cukor, 15 g étkezési zselatin, 4 dl piros ribizli, 2 dl tejszín, csokidara.

1. A ribizlit megtisztítjuk és kinyomjuk a levét, ezt használjuk fel.
2. A joghurtot a ribizlilével, a cukorral és a zselatinnal közepes lángon felmelegítjük, amíg elolvad a cukor. Mielőtt főni kezdene, levesszük a tűzről és poharakba töltjük. 4-5 óra alatt kihűl és kocsonyásodik.
3. A tejszínt felforraljuk, tortadíszítő segítségével a ribizlizselére tesszük, csokidarával kínáljuk.

Ribizlis pohárdeSSzert

Virágos vajas keksz

Hozzávalók:

42 dkg liszt, 14 dkg porcukor, 22 dkg vaj, 1 tojás, pici só, vaníliás cukor, ehető virágok, gyógynövények (körömvirág, levendula, rózsaszín, menta, citromfű, kakukkfű).

1. A lisztbe beletesszük a sót, elegyítjük, majd hozzáadjuk a vajat és elmorzsoljuk.
2. Hozzáadjuk a porcukrot, a vaníliás cukrot és a tojást. Jól összedolgozzuk, majd 30 percre hűtőbe tesszük.
3. Kinyújtjuk, kör alakú formával kivágjuk a kekszeket.
4. Körömvirágsszirommal, levendulával, kakukkfűvel, rózsaszírommal, mentával vagy citromfűvel díszítjük.
5. 175 °C fokon 12–14 perc alatt készre sütjük.

Ribizlis gesztenye

Hozzávalók 4 pohárhoz:

20 dkg fagyasztott gesztenye, 2 evőkanál meggylé, 4 dl tejszín, 1/2 l piros ribizli, csokidara.

1. A gesztenyemasszát szobahőmérsékleten hagyjuk, amíg kiolvad. Hozzáadjuk a meggylevet.
2. A tejszínt felforraljuk habnak, felét hozzáadjuk a gesztenyéhez és óvatosan beleszórjuk.
3. A ribizlit a gerezdekről leszemeljük, meghagyunk 4 gerezdet díszíteni.
4. Előkészítünk 4 poharat. A poharakba elosztjuk a gesztenyének felét, rászórjuk a piros ribizlit, majd rákanalazzuk a maradék gesztenyemasszát.
5. Tortadíszítő segítségével a megmaradt tejszínhabbal feldíszítjük a poharakat, csokidarával megszórjuk és piros ribizlivel tálaljuk.

Hozzávalók 4 pohárhoz:

20 dkg fagyasztott gesztenye, 4 dl tejszín, 1/2 l málna, csokidara, 12 friss bazsalikomlevél.

1. A gesztenyemasszát szobahőmérsékleten hagyjuk, amíg kiolvad.
2. A bazsalikomot megmossuk, szárazra itatjuk és apróra vágjuk (négy pár levelet hagyjunk meg díszíteni).
3. A málnából félreteszünk 4 szemet díszíteni.
4. A tejszínt felforraljuk habnak, felét hozzáadjuk a gesztenyéhez és óvatosan beleszórjuk. Hasonlóan hozzáadjuk a bazsalikomot is.
5. Előkészítünk 4 poharat. A poharakba elosztjuk a gesztenyének felét, rászórjuk a málnát, majd rákanalazzuk a maradék gesztenyemasszát.
6. Tortadíszítő segítségével a megmaradt tejszínhabbal feldíszítjük a poharakat, csokidarával megszórjuk, bazsalikomlevéllel és málnával tálaljuk.

Bazsalikomos málnás desszert

Levendulás KeksZ

Hozzávalók:

35 dkg liszt, 15 dkg porcukor, 13 dkg vaj, 2 tojás, pici só, vaníliás cukor, kisebb csokor levendula.

1. A levenduláról lefejtjük a virágokat, ezeket fogjuk felhasználni.
 2. A lisztbe beletesszük a sót, elgyújtjuk, majd hozzáadjuk a vajat és elmorzsoljuk.
 3. Hozzáadjuk a cukrot, a vaníliás cukrot, a tojást és a levendulát.
 4. Jól összedolgozzuk, majd 30 percre hűtőbe tesszük.
 5. Kinyújtjuk vékonyra, sütipecséttel kekszeket vágunk belőle.
 6. 175 °C fokon 12–14 perc alatt megsütjük.
- Zárt dobozban, száraz helyen sokáig eláll.

Vidéken, egészségesen, itthon – ezzel a három kulcsszóval találkozol, ha egyszer ellátogatsz a gyergyószentmiklósi tangazdaságba. A Vidékfejlesztés munkatársai hisznek abban, hogy ők Isten munkatársai a teremtésben. Amikor a kertből, udvarról, mezőről, erdőtől gyűjtöd be eledeled hozzávalóit, te is alkotó vagy, teremtesz valami különlegeset. Légy bátor teremtető! Nagy a természet gazdagsága!

Ha gyümölcsös pitét készítenél, ne feledd: 10, 20, 30 – ennyi a tudomány. Ugyanis a tésztához nem kell más, mint egy tojás, 10 dg cukor, 20 dg zsiradék, 30 dg liszt. Persze, az okos szakács tudja: az ízvilág egyensúlyához egy csipet só is jár, ha már a cukrot beletettük, és azért, hogy a gyümölcs leve ne áztassa át a tésztát, érdemes a kettő közét zsemlemorzsával megszórní. 180 fokon sütve 20 perc alatt készen is van.

Akinek a teásbögre a legjobb mérce, azt is használhatja, hogy gyümölcsös sütit készítsen: két tojáshoz egy bögre cukor, két bögre liszt, fél bögre tej és fél bögre olaj jár. Ha a csipet só is belekerült, a liszten kívüli összetevőket pedig addig kavartuk, míg a cukor elolvadt, hozzátesszük a lisztet és egy kis csomag sütőport. A sűrű massa tetejére kerülhet a tetszés szerinti, két csészényi gyümölcs. 25–30 perces a sütésidő, szintén 180 fokon. Ugye, hogy pofonegyszerű?

Kérdezni, kíváncsiskodni, kísérletezni, készíteni, kitalálni... aki rákap ennek ízére, már egy fél tudomány a kezében van: családját megvédheti az éhenhalástól, és olyasmit tesz az asztalra, aminek ismeri származási helyét, minőségét. Mert ugye amit eszel, azzá leszel!

Balázs Katalin

Gyurgyalagok, jégmadarak

Két nagyon szép és hasznos madárral ismerkedhettek meg az alábbiakban, kedves gyerekek. Ha felkeltek érdeklődéseket Peti és Huni kalandjai, ha kíváncsiak vagytok arra, a madárnéző után hogyan jutottak el biciklivel a Tordai-hasadékból Torockóig, olvassátok el K. Kovács István *Galócák* című könyvét!

Kirándulásaik során a fiúk Peti édesapjával, Apuval felfedezik Kolozsvár környékét. Legendás helyeken túráznak, különleges kalandokban van részük.

Például a kajaktúrán az óriás ragadozóhal, a galóca legendája bukkan fel, amely névadójává válik a fiúk túratestvérségének. Útjaik alkalmával, Apu segítségével, számos rovarral, lepkével, madárral, halfajtával, emlőssel találkoznak. Idővel egyre felelősebb kirándulókká válnak: megtanulják, hogyan kell biztonságos módon tábortűzet gyújtani, azt, hogy ne hagyjanak maguk után hulladékot, szemetet, sőt még a mások szemetét is összegyűjtik.

– Nem megyünk át az Aranyoson a műútra, hanem ezen az oldalon maradunk – mondta Apu. – Hamarosan rátérünk egy szekérútra, amely közvetlenül a folyó mellett halad, és azon fogunk biciklizni, mert van egy meredek homokkőfal, amelyben régebbi gyurgyalagok és jégmadarak fészkeltek. Kíváncsi vagyok, még mindig ott tanyáznak-e. Láttatok már ilyen madarakat?

– Nem ismerős a nevük – rázta a fejét Huni.

– Én sem hinném, hogy láttam volna ilyen madarakat – mondta Peti. – Hogyan néznek ki?

– Nos, szerintem talán a legszebb nálunk élő madarak – válaszolta Apu. – Rokonok: mindkettő a szalakótaalakúak rendjébe tartozik, és ragyogó tollazatuk van. A gyurgyalag a nagyobb, őt méhészmadárnak is nevezik, mivel előszeretettel fogyasztja a méheket. Egy nap alatt akár két-háromszáz méhecskét is bekaphat. De már hallom is őket!

Valóban, furcsa „krük-krük-krük” hangokat hallottak a fiúk is, amikor egy kis csoport madár húzott el felettük a közeli szakadékos homokkőfal irányába. A meredek oldalon számtalan lyuk látszott, amelyeken ki-bejártak a ragyogó színű madarak. Letámasztották a kerékpárokat, Apu nyeregtáskájából előkerült a távcső is, azon keresztül a fiúk jól megfigyelhették a pompázatos madarakat, amelyek tollazata a napfényben ragyogó színeket szórt. A hasuk kékeszöld volt, a fejük piros, a válluk és a mellrészük pedig sárga.

– Igazi papagájszínekben ragyognak! – jegyezte meg Peti.

– És a méhészek nem haragusznak rájuk, hogy annyi méhet elkapnak? – kérdezte Huni.

– Jó kérdés. Tudod, hogy egyetlen kaptárban hány méhecske él? – válaszolt a kérdésre kérdés-sel Apu.

– Őőő... fogalmam sincs – vallotta be Huni.

– Körülbelül harmincezer. Tehát egy gyurgyalag egy kaptárnyi méhnek maximum az egy százalékát fogyasztja el egy nap alatt. Sokkal több méhecske pusztul el naponta egyéb okok miatt. Ennek ellenére a méhészek valószínűleg nem örülnek a tevékenységüknek, de mivel veszélyeztetett, ritka faj, amely csak bizonyos helyeken fészkel, nem bántják őket. A méhészek azt is tudják, hogy a méhek és darazsak mellett a gyurgyalag számtalan más rovar is fogyaszt, amelyek károsak a gyümölcsfákra és a szőlőre, tehát ebből a szempontból viszont nagyon is hasznos madár.

– Ritka faj? De hát itt rengetegen vannak – álmélkodott Huni.

– Itt igen. Azért is hoztalak ide. De én például még sehol másutt nem láttam méhészmadártelepet, csak itt.

– És a méhek nem csípi meg a torkukat? – furcsállotta Peti.

– Valamiféle immunitással rendelkeznek, de emellett megfigyelték, hogy a gyurgyalag, mielőtt lenyelne őket, kitépi a méhek és a darazsak fullánkját. Ha már kigyönyörködtétek magatokat, gyertek, menjünk le az Aranyos partjára azokhoz a fűzfákhoz, hogy mutassam be a másik ismerősemet, a jégmadarat is.

– Honnan tudad, hogy itt lesznek a méhészmadarak, és hogy lehetsz biztos abban, hogy látunk majd jégmadarat is? – tudakolta Peti.

– Onnan, hogy minden nyáron itt fészkelnek – mosolygott Apu. – Évtizedek óta, ahányszor erre jártam, mindig itt voltak. A természetben minden állatnak megvan a maga helye, amelyhez ragaszkodik, és amelyet nem szívesen hagy el. Illetve mindig visszatér oda, ha vándormadárról van szó. Nézzétek csak a fűzfák alsó ágait!

Az ágon egymás mellett féltucatnyi kék madárka üldögélt. Olyanok voltak a távcső keresőjében, mint egy ragyogó akvamarin nyakék. Időnként valamelyikük fejest ugrott a folyó vizébe, és hamarosan egy kis hallal a csőrében röppent vissza a helyére.

– Olyanok, mint egy-egy ékszer! – lelkendezett Huni.

– Vagy mintha kék üvegből lennének – fűzte hozzá Peti.

– Ha jobban megfigyelitek, nem tiszta kékek, mint első pillantásra tűnnek, hiszen a hasuk barna. Kétszeres mimikri ez: a halak nem veszik észre a ritkító kék színt, mert mindig a madarak hasát látják, viszont a víz fölött repülő jégmadarat szem előtt tévesztik a ragadozó madarak, mert a kéksége beleolvad a víz tükrébe.

– Micsoda álca! A természet, úgy látszik, mindenre gondolt, amikor megtervezte ezeket a madárkakat!

– Vagy inkább ilyenné alakultak az idők során. De most már csapjunk a lovak közé, mert van még, mit pedálozzunk Torockóig!

(Részlet K. Kovács István *Galócák* c. könyvéből, Ábel Kiadó, Kolozsvár, 2022, pp. 98–101. A könyv a www.abelkiado.ro oldalon rendelhető meg.)

Az élővilág „kicsinyei”

Sok olyan élőlény vesz körül minket nap mint nap, melyeket „kis” jelzővel illetünk, ilyen például a kis fakopáncs (*Dryobates minor*), a kis poszáta (*Sylvia curruca*), a kis meténg (*Vincaminor*), a kis szarvasbogár (*Dorcus parallelipipedus*) és bónusznak a legkisebb, amely igazából a felsoroltak közül a legnagyobb, a törpemandula (*Prunus tenella*).

- A **kis fakopáncs** a hazánkban előforduló fakopáncsfajok közül tényleg a legkisebb. Amit érdemes megfigyelni rajta az a vállfolt hiánya és a kis termete, csak akkorácska, mint egy veréb. A fakopáncsok egyik jellegzetessége az, amit mi faütögetésnek hívunk általában, biológus nyelven pedig dobolásnak nevezik, és arra szolgál, hogy nászidőszakban felhívják magukra a figyelmet.

Kis fakopáncs

Kis poszáta

- A **kis poszáta** hangját szerintem már sokan hallottátok, csak nem biztos, hogy felfigyeltetek rá, tavasszal, nyár elején zengnek a bokrok tőlük, Brehm megfogalmazásában: „éneke, melyet a hím szorgalmasan hallat: hosszú pianóból áll, melyben többféle hang váltakozik; az egész dallamot aztán rövidebb forte-val fejezi be.” Másként jellemelve, „csilingelő vagy kelepelő trillázás, mely által dala az összes poszátafajok éneke közül kiválik.” A xeno-canto madárdaloktól zengő honlapján lehet megkeresni és meghallgatni.

- A **törpemandula** csak a mandulához képest törpe, egyébként 1 méteresre is megnövő cserje. Száraz, meredek, napsütötte élőhelyek lakója, mindig örömet szerez a tavaszi, nyáreleji rózsaszín áradat, hiszen március-áprilisban, lombfakadás előtt virágzik.

Törpemandula

- A **kis meténg** erdei sétáinkon tűnhet fel. Az üde gyertyános-tölgyeseket kedveli ez a faj, melynek kertészeti fajtáit előszeretettel ültetik is. A virág szirmaiát kémlelve, melyeket április-májusban érdemes keresni, egy propeller juthat eszünkbe.

Kis szarvasbogár

- A **kis szarvasbogár** elsősorban tölgyesekben fordul elő, de parkokban, gyümölcsösökben is találkozhatunk vele. Kevésbé látványos a kinézete, mint a nagy szarvasbogár hímjeinek, melyek óriási rágóikkal egyből magukra vonják a figyelmet. Közeli megfigyélésről megnézve viszont a kis szarvasbogarak fejmintázata is izgalmas tud lenni, a hímek fején például fogyszerű nyúlványokat figyelhetünk meg, melyek a nőstényeknél hiányoznak.

Kis meténg

A szöveg alapján próbáljátok kitalálni,
melyik képrejtvény melyik fajt rejti.
Jó játékot kívánunk!

Szabó Csilla

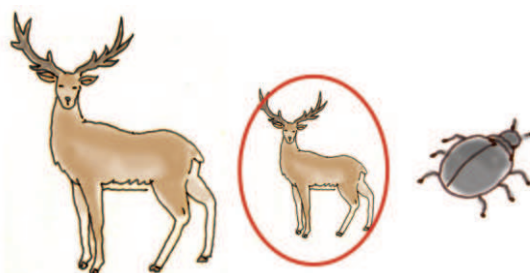

É=I

MET

I=É

CS

S=P

R=N

É=I

PO

S=SZ

OR=A

Műholdak

Az emberiség létezése óta nagy figyelemmel követjük égi szomszédunkat, a Holdat. Ehhez kötődött a tudósok érdeklődése és a kutatók kíváncsisága az űr felfedezését illetően. Kezdetekben csak szerény lépésekkel „haladtak” az űr felé, ballonokat használva 30 km magasságig lehetett műszereket felküldeni. A második világháború után kezdték a rakétákat használni, így már 200 km magasságban is tanulmányozni tudták a magas légköri viszonyokat. Az első nagy lépés 1957-ben történt, amikor a Szovjetunió sikeresen Föld körüli pályára helyezte az első műholdat. Akkor még nagy eredménynek számított az, hogy rádióhullámokon keresztül kapcsolatba lehetett lépni a műhoddal.

Az idő múlásával az űrtechnológia folyamatosan fejlődött, annyira, hogy 1969-ben sikerült először az embereknek a holdraszállás, majd 1972-ben utoljára. Ezzel persze nem állt le az űrkutatás, 1977-ben fellőtték a Voyager-1 űrszondát, amelyet a Naprendszerünk tanulmányozására terveztek és küldtek. Olyan jól megépítették, hogy átszelte a Naprendszert, majd 2012-ben már el is hagyta azt és most is száguld a „végtelenbe és tovább”.

1981-től a NASA űrrepülőgéppel folytatta az űrkutatást, űrszállítást. Az évek folyamán megépített 6 űrrepülőgép összesen 135 űrrepülést végzett 2011-ig, amikor leállították a programot. Sajnos ez alatt a 30 év alatt két baleset is történt, tizennégy űrhajós vesztette életét.

Időközben a Föld körüli kutatások egy részét az űrállomásokra irányították. Az űrállomások olyan műholdak, amelyek hosszabb ideig lakhatók az űrhajósok, kutatók vagy akár turisták által. 1971 óta

Fotó: NASA

Szovjetunió, majd Oroszországnak folyamatosan volt használatban levő űrállomása. Az utolsó és legnagyobb, a MIR 1986-ban indult, majd 2001-ben, miután befejezte küldetését, a Föld felé irányították és megsemmisült.

Még 1998-ban megkezdtek a Nemzetközi Űrállomás (ISS) építését, a programba Oroszország is becsatlakozott, így jelenleg 16 ország működik együtt az emberiség által készített legnagyobb űreszköz használatában és fenntartásában. 2000 november óta állandó személyzet tartózkodik és dolgozik az űrállomás fedélzetén. Ha arra gondolunk, hogy 109 m hosszú, 75 m széles és súlytalanul kell „úszkálni” benne, bizony nem is könnyű ott az élet. Ezzel a mérettel pontosan be lehetne teríteni egy nemzetközi szabványos futballpályát. Szélességét főleg a napelemek teszik ki, amelyek nagyon fontosak a fedélzeten szükséges energia termeléséhez. Ezek hatásfokát úgy javítják, hogy mindig a Nap felé irányítják azokat.

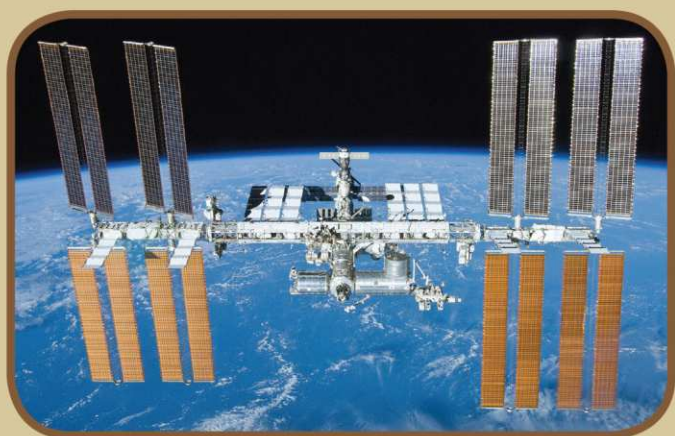
Átlagban 420 km magasan repül felettünk és 90 perc alatt kerüli meg a Földet. Ez nem azt jelenti, hogy másfél óránként megfigyelhetjük áthaladását, ugyanis a Föld is elfordul az űrállomás keringése alatt.

Esténként, ha kiülünk a csillagos eget csodálni, hamarosan szembetűnnek az ide-oda utazó „csillagok”. Ezek a műholdak és fényük többnyire egyenletes és nem színes. Ezzel ellentétben a repülőket folyamatosan villogtatják a gyakran piros lámpáikat. A Nemzetközi Űrállomás könnyen felismerhető, ugyanis a legfényesebb az említett esti fényjelenségek közül.

Jó móka lenne nappal is megnézni az Űrállomást. Lehet is! Csak egy jó távcső kell, meg egy haver, aki a Gyopárkával elmegy 335 m távolságra, majd kinyitja a lapot és felmutatja a mellékelt képet. Minél nagyobb a távcső nagyítása, annál nagyobb annak az esélye, hogy az Űrállomás részeit is megláthassuk.

Kellemes távcsövezést!

Molnár Zoltán

Fotó: Wikimedia

Rejtvény Kicsiknek

KÖLTŐZŐ MADARAK nevét rejtet- tük el a fősorokban	Gomolyog (füst, köd)	Torony- iránt	Patás állat	Római 50-es	Félfa!	Házörző állat	Orosz uralkodói cím	Állj!	Kiütés a bokszban	Valódi, hamisi- tatlan
Szükséges				1 Rőt vad						
... mars! Lódujj!			Személyes névmás A szóban forgó		Merész, vakmerő Sportoló jutalma					
Lányunk férje			Annak a tulajdona Összerogy, népiesen		Ropi fele! Forma, idom			Kérdő- szócska Gabonát betakarít		
Vörös- marty Mihály eposza				Arrafele! Kötet, röviden		Iskolai ülőhely Nagyon rég				
Kiválóan teljesítő							Regény eleje! Csendes zóna!			
Kerek betű		A folt közepe! Nem idei termésű		Elkenődött piszokfolt Az ábécé első betűje						
2					Kívül levő					

Rejtvény nagyoknak

SZÍNES TOLLÚ MADARAK nevét rejtettük el a fősorokban	Rég elmúlt időkben	Csak félle!	Chip társa a rajzfilmben	Regény szerzője	A Balaton is ez	Nem idei termésű	A tárgy ragja	Európai Közösség, röviden	Soha, németül	Bács-Kiskun megyei község	Dinusk is becézik	Eltölt az étel	A vita lényege!	Római 100-as
Viszketést enyhítő	Bősszé tevő Erdői állat					1 Amely személyt								
Fejét, lábát, karját hátra, törzsét előre feszíti						Határozott névelő Hatalmában tart	Könyvet megjelentet „Beszél” a gölya							Zenés-dalos iskolai foglalkozás
Kopolytús állat		Paci Puskát elsüt			Veszprém megyei falu Előkelőket utánozó		„Vörös” férfiné A -leg ragjárja						Észak, röviden Az állatok királya	
Ott, alul (népies)				Az egyik arkangyal Savanykás vaj jelzője				Orosz férfiné Berlin lakói						
Római 1000-es	Kályha ottja Díszes ünnepség		Szabály van ilyen Gyakori lánynev					Svájc folyó Egykor, valaha						
Bécsi nagyszülő?		Pusztuló kazah sósó Riadó!				Szürke kis rágcsáló Szép Ernő műve				Szemüveg tartója X, Y, ...				
Helyrag, a -re párja		Tartozása van Nem kell több			Kapu közepe! Nagyon, németül			Természetes édesesség Fek fontos része				Ásványi fűszer Gyorsan párolg		
Láncfonal erősítése				Csendesen sirdogál Miatt, népiesen							Izraelita, röviden Fül, angolul			
Etelt felszolgál				Borfajta Üres pad!						Becézett Gabriella Dudoló szócska				
Csapadék hideg időben			Undor szava Az ábécé első betűje				Ide-oda a folyosón Méter, röviden							A legkisebb római szám
Jobb, röviden														
2						Csőtészta								